«ناموس» سرنوشت دختران ایرانی را تغییر داد!

1 تیر 1401

اطراف چهارراه حسن آباد در خیابان حافظ فعلی را که بگردید، کوچه «طوبی» را پیدا می‌کنید. اما کمتر کسی می‌داند پشت این اسم روی تابلو چه داستانی نهفته است و این اسم به نام چه بانوی بزرگی اشاره دارد. نخستین مدارس دخترانه تهران در دوران قاجار و بعد از نهضت مشروطه تاسیس شدند. اما پا گرفتن مدرسه‌ای که ویژه تحصیل دختران باشد، کار آسانی نبود. در روزگاری که نه مکتب و مدرسه به اندازه کافی وجود داشت و نه در برخی فرهنگ‌ها تحصیل برای دختران امری پسندیده محسوب می‌شد، راه‌اندازی مدرسه‌ای ویژه دختران گامی مهم و البته پردردسر بود. در آن دوران، خانواده‌هایی که به تحصیل دختران خود اهمیت می‌دادند با استخدام معلم سرخانه زمینه باسواد شدن آنها را فراهم می‌کردند. «طوبی آزموده» هم خوش‌اقبال بود که در یکی از همین خانواده‌ها متولد شد.

پدرش «میرزا حسن‌خان سرتیپ» که از درجه‌داران ارتش بود، معلمی برای دخترش استخدام کرد تا او زیر نظر معلم‌های سرخانه تحصیلاتش را آغاز کند. پیش از پرداختن به سرگذشت طوبی آزموده، بررسی چند نکته درباره دلیل مخالفت برخی با تاسیس مدرسه دخترانه اهمیت دارد. پس از انقلاب مشروطه، گفت‌وگوهایی بین نمایندگان موافق و مخالف این مدارس در گرفت. برخی چون ناظم الاسلام از تاسیس مدراس دخترانه حمایت کردند و گفتند: «در تربیت بنات و دوشیزگان وطن بکوشیم و به آنها لباس علم و هنر بپوشیم، چه تا دخترها عالم نشوند، پسرها بخوبی تربیت نخواهند شد.» و برخی دیگر همچون «میرزا سید محمدصادق» رئیس مدرسه اسلام، نبودن اداره نظمیه، نداشتن پلیس مرتب برای حمایت از این مدارس و کمبود معلم زن را دلیل مخالفت با تاسیس مدارس دخترانه عنوان کردند.

ماجرای تاسیس دبستان ناموس

القصه، در همین دوران که نمایندگان درگیر جدل‌ها و بحث‌های بی‌پایان درباره راه‌اندازی مدارس دخترانه بودند، «طوبی آزموده» که اکنون بانویی ۲۹ ساله بود و با تحصیل در خانه به زبان‌های فارسی، فرانسوی و عربی هم تسلط داشت، به همراه چند بانوی دیگر آستین همت بالا زد تا نخستین مدارس دخترانه تهران برای تحصیل دختران این سرزمین راه‌اندازی شود. طوبی آزموده که خود در خانه‌ای در محله سنگلج تهران باسواد شده بود و پس از ازدواج هم با کمک معلم‌های خصوصی چند زبان خارجی را فرا گرفت، پیشگام تاسیس مدرسه‌ای برای تحصیل آسان‌تر دختران شد. او نام اولین دبستان دخترانه تهران را «دبستان ناموس» گذاشت. این مدرسه سال ۱۲۸۶ هجری شمسی در خیابان حافظ کنونی، جایی در حوالی چهارراه حسن‌آباد تاسیس شد و به دلیل استقبال خانواده‌ها کمی بعد با تلاش بی‌وقفه این بانوی اثرگذار تعداد مدارس دخترانه تهران به عدد ۶ رسید. معروف است ۸ سال پس از تاسیس نخستین دبستان دخترانه تهران و زمانی که شمار این مدارس به ۶ رسید، حدود ۳ هزار و ۵۰۰ دختر تهرانی در مدارس دخترانه او ثبت‌نام کردند و از نعمت سواد بهرمند شدند.

دبستان ناموس کم‌کم به قدری توسعه یافت که توانست به یکی از مهم‌ترین و مجهزترین مدارس تهران تبدیل بشود و تا پایان دوره دبیرستان هم دختران را آموزش دهد. سال ۱۳۰۷، اولین گروه دختران از این مدرسه مدرک دیپلم گرفتند؛ توران آزموده فخرعظمی ارغنون، بی‌بی‌خانم خلوتی، گیلان خانم، فرخنده خانم و مهرانور سمیعی اعضای این گروه بودند.

او به فکر زنان بازمانده از تحصیل هم بود

تاسیس مدرسه دخترانه ناموس، پایان کار بزرگ این بانوی فرهیخته نبود. مدارس او به تدریج آنقدر توسعه پیدا کردند که شرایط تحصیل دختران تا پایان دوره دبیرستان هم در آنها فراهم شد. سال ۱۳۰۷ وقتی اولین گروه از دختران از این مدرسه مدرک دیپلم گرفتند، روزی بزرگ و غرورآفرین برای این بانوی دلسوز رقم خورد. آزموده اما کمی بعد به فکر سوادآموزی به زنان مسن‌تر هم افتاد. او کلاس‌های اکابر را برای سوادآموزی به زنان بازمانده از تحصیل راه‌اندازی کرد. پس از فوت او در سال ۱۳۱۵ مدرسه ناموس چند سالی توسط «طوبی مشکوه نفیسی» مدیریت شد و در سال ۱۳۱۹ در اختیار وزارت فرهنگ وقت قرار گرفت. «مهری فرمانفرما» دختر عبدالحسین فرمانفرما، نخست‌وزیر احمدشاه و از رجال سیاسی قاجار درباره این مدرسه نوشته است: «مدرسه ناموس یکی از اولین دبستان‌های دخترانه تهران به شمار می‌رفت و توسط خانم ایرانی که می گفتند شوهرش را در جوانی از دست داده بنیانگذاری شده بود...شاگردان زیادی در آن مدرسه آموزش می‌دیدند. مرا به کلاس چهارم بردند. در حیاط بزرگ مدرسه درخت‌های کاج بلندی{قرار} داشت... کلاس چهارم اتاق کوچک چهارگوشی بود که روشنایی خود را از بالای یک پنجره می‌گرفت. نیمکت های باریکی در آن گذاشته شده بود...»

مدرسه دخترانه‌ای که تعطیل شد

در ماجرای تاسیس نخستین مدرسه دختران تهران نام بانوی دیگری در تاریخ معاصر ثبت نشده است. «بی‌بی‌خانم استرآبادی» حدود یک سال قبل از تاسیس دبستان ناموس، مدرسه‌ای ویژه دختران با نام دبستان «دوشیزگان» تاسیس کرد که البته این مدرسه پیش از آنکه ثمری بدهد و کار سوادآموزی به دختران را شروع کند، کمی پس از تاسیس به دلیل مخالفت‌های فرهنگی جامعه تعطیل شد.

آزموده سال ۱۲۵۷ شمسی به دنیا آمد و سال ۱۳۱۵ در ۵۸ سالگی از دنیا رفت.

همشهری آنلاین ؛ حسن حسن‌زاده